

PRO MEMORIA

Török József

Emlékbeszéd Dobszay László fölött
öt évvel halála után*

Az a zenetudós, akinek halála ötödik évfordulóján összegyűltünk az egykori pálos, ma Egyetemi templomban, amely egyúttal a Központi Papnevelő Intézeté is, hogy a lelki üdvösségéért följánlott szentmise-áldozaton részt vegyünk és örök nyugalomáért buzgón imádkozzunk, öt év után az idő múlásával sem távolodik tőlünk, pedig ez utóbbi természetes lenne. Cseppet sem csodálkoznánk, ha váratlanul léptek zaja, majd regiszterek állításának halk hangja szűrődne le a kórusról és megszólalna az orgona, melyen fölcsendül a „Fény a fényből, feltündököltél Krisztus” vízkereszti nagyantifóna, és a dal-lam variánsai, parafrázisai betöltenék ezt a szent teret úgy, hogy valamennyi jelenlévő lelkét fényesség árasztja el, s a záróakkord leütésekor maga a szentély kupolája megnyílik, vagy talán inkább eltűnik, s a Világ Világossága az időtlen időből átragyog a mi földi tér- s időnkbe. Nem túlzás ez, mert volt már rá példa, amikor 1975. vízkereszt ünnepén, 41 évvel ezelőtt Dobszay László ült az orgonánál, és az aranypluviálék zuhatagát az ünnep okán viselő, ám azok kényelmetlenségére nem figyelő négy kispap kivárta az antifóna-improvizáció hangharmóniáinak elcsendesültét és kezdődött a *cantus planus*, a *musica mundana*-t és a *musica instrumentalis*-t méltóságában megelőző *vox humana*, amely csak egy fokkal marad el az angyalok égi-földi énekétől (vö. L 2,13–14).

Amikor alakját, személyiségét emlékezetünkben fölelevenítjük, akkor jogsan járunk el, mert értelmünknek szüksége van az érzelem nyújtotta segítségre. Mindenekelőtt hadd szögezzem le, mert erről többször beszélgettünk: ez nem emlékmise, amelyben a mise csak keret egy nagy emberről holta utáni szépen szóláshoz, egyáltalán nem. A szentmise egyedül Annak emlékezete, Aki azt mondta: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!” *Emeritus* Benedek pápa a liturgia lényegét így foglalta össze: ünnepélyes ismétlés.

Hadd idéződjön fel a magyar egyház akkori felelős fejének a mondata, amikor azt kérdezték tőle: „Olvasta Dobszay könyvét a szentmiséről?” „Igen” — válaszolta, „nincs benne semmi új”. Ennél frappánsabban nem fogalmazhatta volna meg azt a félreértést, amiben leledzett, és amiből annyi akadály forrászott. Szabad legyen a Népénektár (Éneklő Egyház) előszavát idéznem: „Ha

* Elhangzott a budapesti Egyetemi templomban Dobszay László halálának ötödik évfordulóján, 2016. augusztus 26-án, a 18 órakor tartott szentmisén.

mégis bizakodunk e könyv sikerében, ez azért van, mert nem saját elgondolásainkat, alkotásainkat akartuk vele eljuttatni a hívekhez, hanem az Egyház örök kincseit." Ez érvényes az Éneklő Egyházra, de éppen úgy érvényes az ő egész életművére is, amelynek gazdagsága egyszerre lenyűgöz és félelmet kelt azokban, akiknek kötelessége az örökségül hagyott talentumokat egyszerre megőrizni és kamatoztatni.

A napfény városában, Szegeden született 1935. Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén. A legtágabb értelemben vett fény, szellemi fényesség talán ezért vetült rá és lett *character indelebilis*-e. Később is ennek világánál látta és hallotta meg a rútat, a hamist, s utasította el azt a legnagyobb határozottsággal, noha a zenei köntös sokszor lehet tetszetős, sőt modernnek, korszerűnek, nyitottságnak álcázott, ám hazug.

Régi igazság, ki-ki az iskolát annyira becsüli, amennyi hasznát látta. Dobszay László, a pedagógus becsülte az iskolákat, amelyek növekedését ápolták. A bencés gimnázium két (–három?) éve a 10–12 éves kisfiúban örök nyomot hagyott. Szunyogh Xavér Ferenchez ezért ragaszkodott, de még inkább a Szabina-kápolnában tőle kapott-hallott liturgikus tanításhoz. A bencés gimnázium erőszakos bezárása után a zenekonzervatóriumban folytatta tanulmányait és 12 éves korától a Zeneakadémián. Erről egykori osztálytársai, barátai szép csokorban egybekötötték emlékeiket. Akkoriban a tehetséggondozásról nem beszéltek, hanem csinálták, köztük is elsőnek Kodály Zoltán. És ennek kapcsán megjelennek a nagy testvérek, akiknek a kezét érdemes volt megragadnia a Zeneakadémián, és akik őt továbbvezették az emberiség nagy testvérei felé. Szóról szóra illene őt idézni, amikor a magyar egyházzenei életről terjedelmes képet festett és annak társadalmi beágyazottságáról sem feledkezett meg. Ennek a tanulmánynak a vége táján kiszakad belőle, vallomásként: „ők a nagy testvérek, akik kezébe érdemes belekapaszkodni: Bach, Mozart”. És még valaki, akinek gondolatain töprengett, zsolnármagyarázatait magyarította a beuroni bencés Maurus-testvérek segítségével. Mellesleg, Szent Ágoston sokak fivére, mi több, édes bátyja, akire az ember — fiatal vagy öreg — büszkén föltekinthet, aki bizalmasan-személyesen szól az őreá figyelőhöz a *Vallomásai*-ban, de más műveiben is. Kézen fogva vezeti az embert Isten és az emberlélek találkozásainak új színhelyei felé. Ám útközben megáll, kezét fölemelve rétoros mozdulattal irányt mutat, majd más, ugyancsak követhető utak felé fordít biztató kézszorítással, mely egyszerre testvéri-gyöngéd s baráti-kemény. A régi görög tanács — „Ismerd meg önmagadat!” — Ágostonnál kiegészül: ismerd meg önmagad, mint Isten képmását, s ezen keresztül magát Istent: *superior summo meo, interior intimo meo*. Nem szorul indoklásra, hogy az Ágostonról mondtak arról is szóltak, aki a latin nyelvi ismereteit hajlandó volt tökéletesíteni, emlékezetét próbára tenni. Kis kartoncédulákról buszon-villamoson a zsolnomsma himnuszait tanulta.

A zenei tanulmányok mellett bölcsészeti tárgyakkal tudatosan foglalkozott. A hetvenes évek kispapjai, nála 15–20 évvel fiatalabbak faggatták: szombat-

vasárnap... házibuli, kirándulás? Talán titkos vágyaik fogalmaztatták meg velük az ügyetlen kérdést. A válasz: „Vasárnap délutánonként Balogh Jolán művészettörténész lakásán hallgattuk néhányan az előadásait, mert ő az egyetemen nem taníthatott”. Füst Milán viszont igen, rajongó nők vették körül és követték mindenhová az agg író, akinek ótestamentumi próféták igazságaitól terhes versei az élő, igazi irodalmat közvetítették az Eötvös Loránd Egyetemmel lett egykori piarista gimnázium falai között.

Dobszay László életútját hosszan lehetne követni és közben megválaszolható vagy megválaszolhatatlan kérdéseket fölteni. A zeneszerzést tanult ifjú miért nem ült bele a zeneszerzői elefántcsonttoronyba, ahol kevés erőfeszítéshez némi találékonyságot vegyítve, hamarosan hírnevet szerezhetett volna? Miért volt kedves neki a zenepedagógus sokkal fáradtságosabb munkája? Az ebből született eredmény miatt írhatta méltatója: „Kodály után talán a legnagyobb magyar zenepedagógus”. A népzene miért ejtette rabul, noha a bécsi klasszikusok elemzése már ekkor sem állt tőle távol? És a gregorián éneket a legszakavatottabb —Rajeczky Benjamin— segítségével megismerve, miért ez a szerző nélküli dallam-szöveg-örökség halmaz fogta meg olyannyira, hogy abból tudós és művészi életmű keletkezett?

A kispapok zenei előképzettség nélkül ugyancsak próbára tették akadémiai koncert szintű énekhez szokott füleit és idegeit, mégis, minden vasárnap este volt türelme, ereje velük próbálni, alaplolgokat magyarázni?

Lehetetlen néhány szóval egybefogni mindazt, ami nála időnként határozott elutasításban (Monteverdi) nyilvánult meg, máskor páratlan lelkesedésben: lásd, vagy inkább halld Bartók összes kórusműveinek előadását!

És végül, miért oly későn nyújtotta be akadémiai nagydoktori értekezését, amikor harminc éven át mindig születtek olyan önálló kutatáson alapuló *opus*-ai, amelyek értékét azok is kénytelenek lettek volna elismerni, akiknek köreit, vélt-valós érdekeit intellektuális becsületességével irritálta, netán sértette? Szent Ágostonnál lehet a megoldást megtalálni. Ágoston az igazságot, amely megvilágít (*veritas lucens*) megkülönbözteti az igazságtól, ami vádol (minket), ez a *veritas redarguens* (meghazudtol, megcáfol). Dobszay László gondolkodásában ez a kettős igazság együtt volt jelen, ezért lett próféta, a liturgia —igaz zene— prófétája és a kortársak-pályatársak között ezért nem aratott mindig osztatlan sikert. A rádióban egyszer arról beszélt, hogy miért egészben (rendszerben) látja a dolgokat, miért szintetizáló. Egy kis áttétellel, de erről beszélt.

Az emlékeket fölidéző tisztában van vállalkozása lehetetlenségével, mégis reméli, az imádság az elhunyt lelki üdvéért személyesebb, buzgóbb lesz. Következzen Szent Ágoston, akinek szavai megmutatják a helyes keresztény magatartást, amikor az ember hozzá közel állót gyászol: „Maglehet, hogy az emberi szív nem bánkódik, mikor elveszíti valamely szeretettjét. De jobb, ha bánkódik az emberi szív, majd gyógyulást talál, semminthogy bánattalanságában embertelenné váljék. Mária, Lázár testvére ragaszkodott az Úrhoz, mégis bánkódott testvére halálán. De mit csodálkozol Márián, mikor maga az Úr megsiratta

Lázárt, holott tudta, hogy menten föltámasztja. ... Legyen elég e néhány szó, szeretteim! Adjon bőségesebb vigasztalást Ő, aki nem költözik ki soha szíve-tekéből! Méltóztassék Ő úgy lakozni bennetek, hogy a végső napon mindnyájunkat átalakítson az új életre!”

Íme, emlékeink sokasága révén az öt éve sok szenvedés után elhunyt Dobszay László lelki üdvösségéért Isten színe elé tömjénfüst módjára még buzgóbban száll imádságunk, énekünk és majd Jézus Krisztus haláláról és feltámadásáról megemlékezve mi magunk is reménnyel, az örök élet és üdvösség reményével gazdagodunk.

Az emlékbeszéd nem a tudományos teljesítményt akarta méltatni, hanem a személyt állította elének itt, az Egyetemi templomban, ahol a *genius loci* visszhangozza az egykor itt, általa Isten dicsőségére megszólaltatott éneket és zenét. Ez most az örökkévalóságból visszhangzik felénk. Amen.

†

Felhasznált irodalom:

Batta András: *Búcsú Dobszay tanár úrtól*

Erőd Iván: *Dobszay László emlékezete*

Jeney Zoltán: *Dobszay László halálára*

Sebő Ferenc: *Dobszay-sírató*

Ullmann Péter O.Praem: *Liturgia és prófétai szó*

Vikárius László: *Sit tibi terra levis — Búcsú Dobszay tanár úrtól*

Wilhelm András: *Dobszay László in memoriam*